

ЖИВОПИСЕЦЬ ВИСОКОГО ДУХУ (до 135-річчя від дня народження Фотія Красицького)

Народився Фотій Степанович Красицький 24 серпня 1873 року в с. Зелена Діброва (тепер це Черкаська обл.) Йому випала щаслива доля бути внучатим небіжем Тараса Шевченка, адже батько Красицького – це син Катерини, сестри Великого Кобзаря¹. Хист до малювання в малого Фотія проявився ще у початковій школі. Здібності до малярства та наполегливість хлопця привели його до Київської малювальної школи Миколи Мурашка, де він провчився з 1888 р. по 1892 р.

Як відомо, Малювальна школа Миколи Мурашка була майже єдиним центром художнього життя в Києві. Щодо кількості учнів, рівня їхньої професійної підготовки та забезпеченості викладацьким складом ця школа займала провідне місце серед художніх учбових закладів України. Оплата за навчання була невисокою, а малозабезпечені учні взагалі вчилися безкоштовно. Окрім цього, вони мали можливість вступати до Малювальної школи протягом усього учбового року й приходити на заняття взалежності від свого вільного часу. Така система навчання, звичайно, вимагала від викладачів індивідуального підходу до кожного учня. Сам же Мурашко завданням школи вбачав формування молодих кадрів на ґрунті вітчизняної духовної культури. Він прищеплював вихованцям думку про необхідність зв'язку національного та світового класичного мистецтва, що дає змогу творити самобутнє національне обличчя українського мистецтва і водночас – піднімати його професійний художній рівень².

Навчаючись у Малювальній школі Миколи Мурашка Фотій Красицький отримував щомісячну грошову допомогу, яку йому призначила Київська українська громада, очолювана Миколою Лисенком. Також йому допомагали і Леся Українка, і Олена Пчілка. Деякий час Красицький навіть жив у Лисенка та відомого українського живописця Орловського. Це дало йому змогу більш тісно спілкуватися з відомими митцями, що заохочувало Фотія долучатися до здобутків світового та українського мистецтва. Перебуваючи у Києві майбутній художник, випробовуючи свої сили у рисунку, виконав олівцем «Портрет Миколи Лисенка» (1890 р.) та «Портрет Галі Лисенко» (1891 р.). Улітку він проживав у селі – писав етюди з натури, виконував ескізи, а зимою – брав приватні уроки з загальноосвітніх предметів.

У 1892–1894 рр. Красицький навчався в Одеському художньому училищі, де фахові предмети викладали такі митці як Костанді та Попов. Як відомо, талановитий український живописець, педагог, громадський діяч, Кириак Костанді прожив у Петербурзі десять років. За цей час він закінчив Петербурзьку Академію мистецтв (в 1907 р. був обраний її академіком), став членом художнього гуртка, який відвідували Рєпін, Крамської, Куїнджі та ін., був постійним учасником Пересувних художніх виставок (спочатку як експонент, а пізніше як дійсний член). Після повернення в Одесу Костанді постійно знаходився у центрі духовно-мистецького життя міста – викладав у Одеському художньому училищі (з 1885 р.), був одним із засновників Товариства південноросійських художників, створеного за прикладом передвижників, та незмінним його головою (1902–1921 рр.), став директором Одеського міського художнього музею, одним із засновників якого був у 1898–1899 рр. Звичайно, що постать Костанді, творчість якого до нині має широкий резонанс в культурі України, впливала не лише на художній розвиток своїх вихованців, а й формувала їхній світогляд³.

Навчаючись в Одеському художньому училищі Фотій Красицький удосконалював свої практичні навички в живописі. За успіхи у навчанні його нагородили двома малими бронзовими медалями та однією срібною.

У червні 1893 р. він жив у Михайла Старицького і намалював портрет письменника.

Восени 1894 р. Красицький вступив до Вищої художньої школи при Академії мистецтв у Петербурзі. Тут художник наполегливо малював олівцем і вугіллям по 3–4 години в день, тому не дивно, що досконало оволодів технікою рисунка. На канікулах Красицький олівцем виконав портрет Миколи Мурашка, олівцем і тушшю два «Автопортрети» (1895 р.). А на другому році навчання у Вищій художній школі митець часто бував у майстерні Іллі Рєпіна, де познайомився з Олександром Мурашком, небіжем свого вчителя. У товаристві нового знайомого Фотій їздив на Київщину (1896 р.). За літо створив близько 30 робіт: «Селяни», «Пасіка», «Ярок», «Вишні», «Дорога до лісу», «Вечір», «Руїни корчми у Лисянці» (пізніше використана Миколою Садовським для декорацій у виставі «Назар Стодоля»).

У 1898–1899 рр. Красицький навчався у майстерні Рєпіна. Саме тут він познайомився з істориком Запорізької Січі Дмитром Яворницьким. Став учасником клубу українських художників, на чолі якого стояв Опанас Сластіон (клуб діяв близько двох років). Завершуючи навчання в Петербурзькій Академії мистецтв, Фотій Красицький вибрав тему конкурсної роботи з історії Запоріжжя, що говорить про його патріотичні почуття та позицію українського митця-громадянина. Молодий художник багато працював над ескізами, вивчав український побут і національний одяг, музичні інструменти. На канікулах він подорожував Україною і створив картини: «Дівчина в синій плахті», «Дівчина з Полтавщини», «Жінка з Гадяча» (всі 1898 р.), а в серпні цього ж року гостював у Михайла Драгоманова, що, звичайно, вплинуло на формування його світогляду та ідейно-патріотичних орієнтацій. Протягом зазначеного часу Красицький виконав більше 50 етюдів і повернувся до Петербурга.

У 1901 р. митець успішно закінчив навчання у Петербурзькій Академії мистецтв, а в 1902 р. – одержав звання художника. За цей період його пензлю належить ряд картин: «Зима», «Осінній етюд», «Осінь», «Похмурий день», «Дівчина».

У 1903 р. Красицький переїхав до Києва. Наступного року художник відвідав сім'ю Драгоманових у Гадячі, де написав «Портрет Лесі Українки». Важливо, що у 1905 р. художник експонував свої картини «Біля криниці», «Подруги», «Гість із Запоріжжя», «У свято», «Село Кирилівка» на виставці Сучасного українського живопису у Львові і отримав схвальні відгуки від громадськості; частину полотен було продано.

Занурений у національно-культурні проблеми свого часу Фотій Красицький став організатором і членом редакції сатирично-гумористичного тижневика «Шершень», де вміщував свої малюнки й карикатури (перший номер вийшов у січні 1906 р.). Пізніше він був запрошений на посаду відповідального художнього редактора «Літературно-наукового вісника», котрий видавався у Києві.

Громадянська позиція Красицького виявилася і в тому, що він у Києві 1908 р. виставив картину «Дорога в село» на користь бідних студентів Київського політехнічного інституту, а шість своїх картин присвятив 40-річному ювілею педагогічної діяльності Миколи Мурашка, вчителя і наставника багатьох поколінь відомих українських митців. Цього ж року Красицький, вдосконалюючи свій професійний рівень, здійснив поїздку за кордон, де мав змогу вивчати західноєвропейське мистецтво. Тут художник встановив зв'язки з відомими друкарями Чехії і Німеччини, а вже в 1909 р. у Празі вийшли кольорові листівки з його восьми картин.

У 1910 р. російське Міністерство торгівлі і промисловості доручило Фотію Красицькому організацію Художньо-друкарської школи в Києві. На початку 1914 р. як завідувач цієї школи він мав відвідати Всесвітню виставку книги та художньо-друкарської справи у Лейпцигу. Однак художника заарештували і запропонували виїхати за межі України.

В 1920 р. Красицького запросили вести рисунок у новоствореному Українському архітектурному інституті в Києві. 1922 р. митець отримав посаду викладача Миргородського художньо-керамічного технікуму, але по закінченні навчального року він знову повернувся до Києва. У 1927–1937 рр. Красицький викладав у Київському художньому інституті. За ці роки (1929 р.) вийшла знаменита його книга «Рисування й малювання», за якою навчалося кілька поколінь молодих художників⁴. Проте 30-ті роки ХХ ст. принесли в радянське суспільство тривогу, невпевненість та репресії. Влада звинуватила Красицького в «українському націоналізмі», почалися утиски та переслідування як у творчому, так і в особистому житті художника. І коли в листопаді 1937 р. на художній виставці в будинку Народного мистецтва експонувалися картини таких відомих українських митців як Микола Бурачек, Федір Кричевський, Олексій Шовкуненко, то серед них уже не було робіт Фотія Красицького.

Митець все життя працював над образом свого знаменитого діда, Великого Кобзаря. Тому, вшановуючи його пам'ять з нагоди ювілею 125-річчя з дня народження, Красицький здійснив подорож по Шевченківських місцях – у Качанівку, Седнів, Борзну і створив цикл робіт: «Портрет Т. Г. Шевченка», «Шевченко на Чернечій горі», «Шевченко над Дніпром» (всі 1938 р.).

Недивлячись на утиски з боку радянської влади Фотій Красицький ретельно готувався до персональної виставки картин, однак війна 1941 р. не дала можливості повністю здійснити задумані плани. Щоб врятувати полотна від загибелі у воєнні роки сім'я Красицьких переховувала картини в бочках, які глибоко закопали в землю.

У 1943 р. Київ звільнили від німецьких загарбників і до Фотія Красицького відразу ж з'явилися працівники КДБ, але великий український художник високого духу врятувався від репресій – він помер від крововиливу в мозок (2 червня 1944 р.)⁵.

У 1973 р., визнаючи талант і вклад Фотія Красицького в загальноосвітню мистецьку скарбницю, організація ЮНЕСКО відмітила 100-річний ювілей художника. В наші дні його картини знаходяться в Українському національному художньому музеї в Києві по вулиці Грушевського та у будинку-музеї Фотія Красицького в Києві (сам будинок також є пам'яткою культури, адже йому понад сто років). Декілька робіт українського художника перебувають у музеї Тараса Шевченка в Києві, місце знаходження інших творів невідоме.

Ніна Авер'янова

¹Див.: Кудрявцев Л. Шевченкового роду. Живописець і графік Фотій Красицький // Українська культура. – 2000. – № 3. – С. 34. ²Див.: Мурашко Н. Воспоминания старого учителя. Киевская рисовальная школа 1875–1901. – К., 1907. – Вип. № 1. ³Див.: Шистер А. Кириак Константинович Костанди. – Л., 1975. ⁴Див.: Мусієнко П. Фотій Красицький. – К., 1975. ⁵Див.: Кудрявцев Л. Шевченкового роду. Живописець і графік Фотій Красицький // Українська культура. – 2000. – № 3. – С. 35.

ВАДИМ ЄВГЕНОВИЧ ЛАШКАРЬОВ – ЗАСНОВНИК НАУКОВОЇ ШКОЛИ З ФІЗИКИ НАПІВПРОВІДНИКІВ (до 105-річчя від дня народження)

Вадим Лашкар'юв народився 20 березня 1903 р. у дворянській родині. Його батько-юрист до 1917 року був прокурором Київської судової палати.

Інтерес до фізики у Вадима Євгеновича проявився ще під час навчання у Першій Київській гімназії. У 1920 р. В. Є. Лашкар'юв вступив до Київського інституту на-